

ERGENLERİN DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜKLERİNİN, ANNELERİNİN DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜKLERİ VE ÇOCUK YETİŞTİRME DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİ

Dilek SARITAŞ*, Tülin GENÇÖZ**

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, annelerin kendi duygu düzenleme güçlükleri ve çocuk yetiştirme davranışlarının, ergenlerin duygu düzenleme güçlükleri ile ilişkisini araştırmaktır. Bununla birlikte, ergen ve anne beyanına göre ergenlerin duygu düzenleme güçlükleri karşılaştırılarak farklı kaynaklardan bilgi edinmenin önemi de araştırılacaktır. **Yöntem:** Araştırmada, lise 1. sınıf öğrencisi olan 595 ergen ile 365 anne yer almıştır. Ergenler için oluşturulan anket bataryasında, Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği ve annelerini değerlendirmek üzere Çocuk Yetiştirme Davranışları Ölçeği yer almaktadır. Anneler için oluşturulan anket bataryasında ise kendileri ve çocukları için dolduracakları Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği bulunmaktadır. **Sonuçlar:** Genel olarak bulgular, anneleri duygu düzenlemede yüksek düzeyde güçlük yaşayan ergenlerin, anneleri düşük düzeyde güçlük yaşayan ergenlere kıyasla duygu düzenlemede daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermiştir. Algılanan çocuk yetiştirme davranışları dikkate alındığında, annelerini baskın-otoriter algılayan ergenlerin, annelerini gelişime izin verici algılayan ergenlere kıyasla duygu düzenlemeleri konusunda daha fazla güçlük yaşadıkları bulunmuştur. **Tartışma:** Araştırma bulguları, annelerin çocuklarının duygusal sıkıntıları konusunda farkındalıklarının artması gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar sözcükler: Çocuk yetiştirme davranışları, ergenlik, duygu düzenleme güçlükleri.

SUMMARY: ADOLESCENTS' EMOTION REGULATION AND ITS RELATION WITH THEIR MOTHERS' EMOTION REGULATION AND PARENTAL REARING BEHAVIORS

Objective: The aim of the present study is to examine the relation between emotion regulation difficulties and parental rearing behaviors of mothers and emotion regulation difficulties of their children in adolescence. Furthermore, the discrepancy between parents' and adolescents' reports in terms of adolescents' emotion regulation difficulties will be examined. **Method:** Participants of this research were 595 first year high school students and their 365 mothers. Data was collected from both adolescents and their mothers through questionnaire packets. Adolescents' questionnaire packet consisted of scales measuring emotion regulation difficulties and parental rearing behaviors. Similarly, mothers' questionnaire packet consisted of scales measuring emotion regulation difficulties and how they perceived their children's emotion regulation difficulties. **Results:** It was found that adolescents whose mothers had high emotion regulation difficulties were more likely to have emotion regulation difficulties compared to those whose mothers experienced less emotion regulation difficulties. Regarding perceived parental rearing behaviors, adolescents whose mothers had authoritarian behaviors were more likely to have difficulties in emotion regulation compared to those whose mothers had democratic behaviors. **Discussion:** The results emphasized that mothers' awareness about their children's emotional difficulties should be increased.

Key words: Parental rearing behaviors, adolescence, emotion regulation difficulties.

GİRİŞ

Ergenlik dönemi, gençlerin fiziksel ve hormonal değişiklikler, kimlik oluşumu ve romantik ilişkilerin başlangıcı gibi yeni sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunların neden olduğu değişken duygularla mücadele ettikleri zor bir dönemdir (Larson ve Lampman-Petratis 1989). Bu sebeple, değişken duygularla nasıl baş ettiklerini araştırmak, ergenlerin psikolojik sağlığını korumak için önemlidir (Silk ve ark. 2003).

Araştırmalar ebeveynlerin, çocuklarının duygularına, özellikle öfke ve üzüntü gibi olumsuz duygularına karşı gösterdikleri tepkilerin, onların ileriye yönelik farkındalıklarını etkileyeceğini ve duygusal yaşantılarına yön vereceğini göstermektedir (Eisenberg ve ark. 1998, Schultz ve ark. 2001). Ebeveynlerin, çocuklarının duygusal iniş çıkışlarında yol gösterici olabilmeleri için öncelikle kendi olumsuz duygularını kabul etmeleri ve bu duygularla baş etmek için etkin duygu düzenleme becerilerine sahip olmaları beklenir (Yap ve ark. 2007). Etkin duygu düzen-

*Uzm. Psk., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara

**Psk. Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi : 18 (2) 2011

leme becerileri olan ebeveynler, çocuklarının olumsuz duygularını ifade etmelerini destekler ve bu duygularla baş etmeleri konusunda onlara yol gösterici olurlar. Öte yandan, kendi duygularına kapalı olan ebeveynler, olumsuz duyguların kendileri ve çocukları için zararlı olduğuna inanırlar. Bu nedenle, çocuklarının olumsuz duygularını yok sayar ve onlara inkâr ve bastırma gibi yöntemlerle bu duygulardan bir an önce kurtulmalarını öğretirler (Gottman ve ark. 1996). Ebeveynlerin aktif olarak çocuklarına olumsuz duyguları ile nasıl baş edeceklerini öğretmelerinin yanı sıra; çocuklar, ebeveynlerinin duygusal durumlar karşısında sergiledikleri duygusal tepkileri gözlemleyerek de benzer duygusal tepkileri sergileyebilirler (Morris ve ark. 2007).

Ebeveynlerin, çocuklarına karşı yaklaşımları ve çocukları ile kurdukları ilişkinin kalitesi de, onların duygu düzenlemelerinde kaçınılmaz bir öneme sahiptir (Darling ve Steinberg 1993). Eisenberg ve arkadaşları (1998) ebeveynleri kabul edici ve destekleyici şekilde tepki verdiklerinde, çocuklarının daha yapıcı duygu düzenleme becerileri geliştirdiklerini ortaya koymuşlardır. Aksine, olumsuz ve zorlayıcı aile ortamında büyüyen çocukların ise, olumlu ve kabul edici aile ortamında büyüyen çocuklara kıyasla, duygusal olarak daha tepkisel davrandıkları ve duygu düzenlemede güçlükler yaşadıkları bulunmuştur (Cummings ve Davies 1996).

Ergenlerin duygu düzenleme becerilerinin şekillenmesinde, ebeveynlerinin kendi duygu düzenleme becerilerinin ve çocuklarına karşı davranışlarının rolü araştırılırken, ergenlerin yanı sıra ebeveynlerin, çocuklarının duygu düzenleme becerilerini nasıl algıladıklarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Genel olarak ergenler ebeveynlerinin düşündüğünden daha fazla psikolojik sorun yaşadıklarını belirtmektedirler (Sourander ve ark. 1999, Verhulst ve Van der Ende 1992). Örneğin, Saritaş ve Gençöz (baskıda) ergenlerin duygu düzenleme güçlüklerini araştırdıkları bir çalışmada ergen beyanı ile anne beyanını karşılaştırmış ve ergenlerin,

annelerinin gözlemlediğinden daha fazla güçlük yaşadıklarını bulmuşlardır. Bu durumda olan pek çok ergen, problemleri yetişkinler tarafından fark edilmediği için gerekli psikolojik destek alamamaktadır (Sourander ve ark. 1999). Bu nedenle, ergenlik döneminde farklı kaynaklardan bilgi almak ve bilgi kaynakları arasındaki farklılığın sebeplerini araştırmak önemlidir (Hughes ve Gullone 2010).

Parke (1996), ergenlik dönemindeki gençlerin, babalarına kıyasla, duygusal olarak annelerine daha yakın olduklarını ve onları öncelikli sosyal destek kaynağı olarak gördüklerini ifade etmiştir. Benzer şekilde, annelerin, ergenlerin duygusal gelişiminde aktif olarak yer aldığı savunulmaktadır (Garside ve Klimes-Dougan 2002, Klimes-Dougan ve ark. 2007). Bu nedenle, yukarıda özetlenen literatür çerçevesinde bu araştırmanın amacı annelerin kendi duygu düzenleme güçlükleri ve çocuklarına karşı davranışlarının, ergenlerin duygu düzenleme güçlükleri üzerindeki ana etkilerinin ve ortak etkilerinin araştırılmasıdır. Bununla birlikte, hem ergen beyanına hem de anne beyanına göre ergenlerin duygu düzenleme güçlükleri incelenerek farklı kaynaklardan bilgi edinmenin, ergenlerin duygu düzenleme becerileri üzerindeki etkisi de araştırılacaktır.

YÖNTEM

Örneklem

Bu araştırma, ergenlerin duygu düzenlemeleri üzerine yürütülen büyük bir projenin parçasıdır. Katılımcılar tüm proje kapsamındaki verilerde yer almıştır. Araştırmaya lise 1. sınıfa devam eden toplam 595 ergen (yaşort = 15.19, S = 0.49) ve 365 anne (yaşort = 41.86, S = 5.02) katılmıştır. Ergenlerin 300'ü kız (% 50.4) ve 295'i erkek (% 49.6) öğrenciden oluşmaktadır. Annelerin % 61.34'ü çalışmaya katılmıştır. Bu nedenle ergenlerden alınan bilgi doğrultusunda, çalışmaya katılan ve katılmayan annelerin eğitim seviyeleri karşılaştırılmış ancak anlamlı bir fark bu-

lunmamıştır ($t(583) = -0.487, p > .05$). Bununla birlikte, örneklem kaybının etkisini incelemek amacıyla anneleri çalışmaya katılan ve katılmayan ergenlerin, duygu düzenlemede yaşadıkları güçlükler ($t(585) = -1.03, p > .05$), annelerinden algıladıkları red ($t(530) = 1.90, p > .05$) ve aşırı koruma ($t(580) = .95, p > .05$) puan ortalamaları karşılaştırılmış ancak hiç birinde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ölçme Araçları

Ergenler ve anneleri için iki farklı anket bataryası oluşturulmuştur. Ergenler için oluşturulan anket bataryasında, Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği ve annelerini değerlendirmek üzere Çocuk Yetiştirme Davranışları Ölçeği yer almaktadır. Anneler için oluşturulan anket bataryasında ise kendileri ve çocukları için dolduracakları Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği yer almaktadır.

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ) (Yetişkin Versiyonu)

Gratz ve Roemer (2004) tarafından duygu düzenlemedeki güçlükleri ölçmek için geliştirilen 36 maddeli bir ölçektir. Her madde 5'li Likert tipi ölçekte değerlendirilmektedir (1 = hiç bir zaman, 5 = her zaman). Farkındalık, Netlik, Kabul, Dürtü Kontrolü, Amaca Yönelik Davranabilme ve Stratejik olmak üzere altı alt-ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin en önemli özelliği, bu altı farklı boyuttaki duygu düzenleme güçlüklerinin yanı sıra duygu düzenlemede yaşanan genel güçlüğü de değerlendirmesidir. Yetişkinler için ölçeğin Türkçe psikometrik değerlendirmeleri Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından yapılmış ve orjinalindeki 6 faktörlü yapı desteklenmiştir. Ölçeğin altı alt boyutu için Cronbach Alfa değerleri .75 ile .90 arasında değişiklik göstermiştir. Ölçeğin test tekrar-test güvenilirliği ise genel güçlük için .83 ($p < .01, n = 59$) olarak bulunmuş, alt ölçekler için ise .60 ile .85 arasında değiştiği görülmüştür. Bu çalışmada, annelerin kendi duygu düzenlemelerinde yaşadıkları genel güçlük puanı

hesaplanmış ve iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ) (Ebeveyn Versiyonu)

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği'nin ebeveyn versiyonunda, orijinal ölçekle aynı maddeler kullanılmış ancak ifade biçiminde değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, orijinal ölçekte "ne hissettiğim konusunda netimdir" ifadesi, "çocuğum ne hissettiği konusunda nettir" şeklinde değiştirilmiştir. Bu çalışmada annelerden çocuklarının duygu düzenlemede yaşadıkları güçlükleri değerlendirmeleri istenmiştir. Anne beyanına göre ergenlerin duygu düzenlemede yaşadıkları genel güçlük puanı hesaplanmış ve iç tutarlılık kat sayısı .93 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ) (Ergen Versiyonu)

Neuman ve arkadaşları (2010) Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği'nin ergenler için de geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermişlerdir. Ergenler için ölçeğin Türkçe psikometrik değerlendirmeleri Sarıtaş ve Gençöz (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin genel güçlük iç tutarlık katsayısı, orijinal ölçekle benzer şekilde .93 ve test tekrar-test güvenilirliği ise .83 ($p < .01, n = 59$) olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, ergenlerin kendi duygu düzenlemelerinde yaşadıkları genel güçlük puanı hesaplanmış ve iç tutarlık katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

Çocuk Yetiştirme Davranışları Ölçeği (ÇYDÖ)

Çocuk Yetiştirme Davranışları Ölçeği, Perris ve arkadaşları tarafından (1980) geliştirilen, 15 alt ölçekten oluşan bir ölçektir. Daha sonra Arrindell ve arkadaşları (1999), kültürler arası bir çalışma ile ölçeğin 29 maddelik kısa formunu oluşturmuşlardır. Kısa form, sıcaklık, red ve aşırı koruma olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu çalışmada, olumsuz çocuk yetiştirme davranış biçimleri olan aşırı koruma ve red

boyutunun etkilerine bakılmıştır. Aşırı koruma alt boyutunu oluşturan maddeler, ebeveynlerin çocuklarının hayatına aşırı müdahalesi ile ilgilidir. Bu boyutta yer alan ebeveynler, çocuklarının yaptığı her şey hakkında bilgi sahibi olmak isteyen, katı kuralları olan ve çocuklarının sorgulamadığı kurallara uymalarını bekleyen kişilerdir. Reddetme alt boyutu, çocuğuna karşı kötü muamelede bulunan ebeveyn davranışlarını anlatan maddelerden oluşur. Bu boyutta yer alan ebeveynler, çocuklarına karşı fiziksel şiddet uygulayan, çocuklarına karşı reddedici ve düşmanca davranan, onları başkalarının yanında aşağılayan kişilerdir. Ölçeğin, Türkçe adaptasyonu Sümer ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmış ve iç tutarlık katsayıları reddetme davranışları için .87 ve aşırı koruyuculuk için .82 olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada, ergenlerden annelerinin tutumlarını değerlendirmeleri istenmiş ve iç tutarlık katsayısı reddetme için .78 ve aşırı koruyuculuk için .74 olarak bulunmuştur.

İşlem

Araştırmaya başlamadan önce Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli yasal izin ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır. Veri toplama süreci, ilgili okullarda çalışan Psikolojik Rehberlik ve Danışma Uzmanı öğretmenlerle işbirliği içerisinde yürütülmüştür. Anket uygulaması bir ders saati içerisinde tamamlanmıştır. Daha önce belirlenen gün ve ders saatlerinde annesi tarafından çalışmaya katılmasına izin verilen ergenlerden veri toplanmıştır. Daha sonra annelerinin dolduracağı anketler kapalı zarflarda ergenlere verilerek bir hafta içinde geri getirmeleri istenmiştir.

BULGULAR

Ortalama, Standart Sapma ve Değişkenler Arası Korelasyonlar

Ortalama, standart sapma ve değişkenler arası korelasyonlar Tablo 1'de sunulmuştur. Buna

göre, annelerin duygu düzenlemede yaşadıkları güçlük ile anne beyanına göre ergenlerin duygu düzenlemede yaşadıkları güçlük arasındaki korelasyon .63 ($p < .001$) iken, ergenlerin kendi beyanına göre duygu düzenlemede yaşadıkları güçlük ile korelasyonu .20 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Öte yandan, duygu düzenlemede yaşadıkları güçlük açısından ergenlerin kendi beyanları ile annelerinin beyanları arasındaki korelasyonun ise .37 ($p < .001$) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, ergenlerin duygu düzenlemede yaşadıkları güçlük ve annelerinden algıladıkları red ve aşırı koruma davranışları arasındaki korelasyonlar da sırası ile .37 ($p < .001$) ve .22 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Son olarak cinsiyet ile değişkenler arasındaki korelasyonlara bakıldığında, anneden algılanan red dışında ($r = .14$, $p < .01$) cinsiyet ile araştırma değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Cinsiyet temelinde anneden algılanan red ortalamaları karşılaştırıldığında ise ($t(530) = -3.14$, $p < .01$), erkek öğrencilerin (Ort = 19.28) kız öğrencilere (Ort = 17.23) oranla annelerinden daha fazla red algıladıkları bulunmuştur.

Annelerin Duygu Düzenleme Güçlüğü, Çocuk Yetiştirme Davranışları ve Ergenleri Duygu Düzenleme Güçlükleri Arasındaki İlişki

Öncelikle annelerin kendi duygu düzenleme güçlüklerini yansıtan Anne Güçlük puanları iki kategoriye ayrılmıştır. Buna göre % 50'lik dilimin altında puan alan anneler "düşük düzeyde güçlük", % 50'lik dilimin üstünde puan alan anneler ise "yüksek düzeyde güçlük" kategorisinde yer almışlardır. İkinci olarak ergenlerin red ve aşırı koruma boyutlarından annelerine verdikleri puanlara göre algılanan anne davranışları küme analizi tekniği kullanılarak sınıflandırılmıştır. Bu teknikte hem red hem de aşırı koruma boyutundan % 50'lik dilimin üstünde puan alan anneler "baskın ve otoriter"; her ikisinden de % 50'lik dilimin altında puan alanlar "gelişime izin veren"; red boyutundan % 50'lik dilimin üstünde, aşırı koruma boyutundan % 50'lik dilimin altında puan alan anneler "ihmalkâr"; red boyutundan

Tablo 1. Ortalama, Standart Sapma ve Değişkenler Arası Korelasyonlar

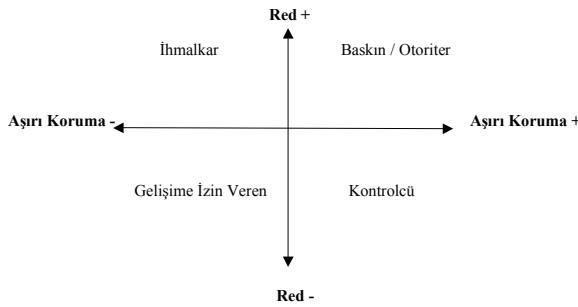
Değişken	Ort.	S	2	3	4	5	6
(1)	81.28	(20.05)	.20***	.37***	.22***	.37***	-.05
(2)	70.03	(18.26)		.63***	.12*	.23***	.05
(3)	71.61	(19.31)			.14**	.29***	.06
(4)	26.38	(7.39)				.39***	-.02
(5)	18.21	(7.57)					.14**

1 = Ergenin duygu düzenleme güçlüğü, 2 = Annenin duygu düzenleme güçlüğü, 3 = Anne beyanına göre ergenin duygu düzenleme güçlüğü, 4 = Algılanan anne aşırı koruma davranışı, 5 = Algılanan anne red davranışı, 6 = Cinsiyet.

* $p < .05$, ** $p < .001$

% 50'lik dilimin altında, aşırı koruma boyutundan % 50'lik dilimin üstünde puan alanlar ise "kontrolcü" olarak sınıflandırılmıştır. Çocuk yetiştirme davranışları için oluşturulan bu dört grup Şekil 1'de şematik olarak gösterilmektedir. Tablo 2'de her grubun ortalama red ve aşırı koruma puanları ve standart sapmaları gösterilmiştir. Yine aynı tabloda, duygu düzenlemede yüksek ve düşük düzeyde güçlük yaşayan annelerin bilgileri sunulmuştur.

Şekil 1: Aşırı Koruma ve Red Boyutlarında Ele Alınan Çocuk Yetiştirme Davranışları Modeli

Annelerin kendi duygularını düzenlemede yaşadıkları güçlüklerin, ergenlerin duygu düzenlemede yaşadıkları güçlükler üzerindeki etkisinde, algılanan çocuk yetiştirme davranışlarına göre farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla

la katılımcılardan elde edilen puan ortalamaları, 2 (Anne Güçlük: düşük ve yüksek) X 4 (Çocuk Yetiştirme Davranışları) X 2 (Bilgi Kaynağı: anne beyanı ve ergen beyanı) son faktörü tekrar ölçümlü Karışık Desen Varyans Analizi (ANOVA) tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Cinsiyet ile araştırma değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığından, cinsiyet etkisi analizlere dahil edilmemiştir.

Bulgulara göre Anne Güçlük ($F [1, 312] = 48.31$, $p < .001$, $n_2 = .13$), Çocuk Yetiştirme Davranışları ($F [3, 312] = 9.93$, $p < .001$, $n_2 = .09$) ve Bilgi Kaynağı ($F [1, 312] = 60.86$, $p < .001$, $n_2 = .16$) temel etkileri anlamlı bulunmuştur. İkili ortak etkiler dikkate alındığında, Anne Güçlük X Bilgi Kaynağı ($F [1, 312] = 31.23$, $p < .001$, $n_2 = .09$) ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Anlamlı çıkan F değerleri için Tukey yöntemi ile analiz sonrası ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Şekil 2'de görüldüğü gibi duygu düzenlemede düşük düzeyde güçlük yaşayan anneler, çocuklarının duygu düzenleme güçlükleri ile ilgili olarak ergenlerin belirttiklerinden (Ort. = 78.00) daha düşük düzeyde güçlük yaşadıklarını (Ort. = 61.22) beyan etmişlerdir. Duygu düzenlemede yüksek düzeyde güçlük yaşayan annelerin ise, çocuklarının duygu düzenleme güçlükleri ile il-

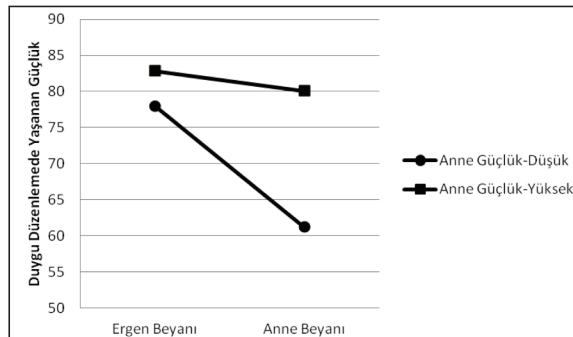
Tablo 2. Grupların Ortalama Red, Aşırı Koruma ve Güçlük Puanları ve Standart Sapmaları

	Ort.	SS	Min-Mak.
İhmalkar			
Red	25.02	6.61	17-42
Aşırı Koruma	32.64	4.03	27-42
Baskın/Otoriter			
Red	22.22	5.10	17-43
Aşırı Koruma	21.53	4.16	9-26
Gelişime İzin Veren			
Red	11.96	2.58	8-16
Aşırı Koruma	19.61	4.62	7-26
Kontrolcü			
Red	12.86	2.54	8-16
Aşırı Koruma	31.66	3.76	27-41
Anne Güçlük			
Düşük	51.48	7.01	35-61
Yüksek	90.43	11.79	77-132

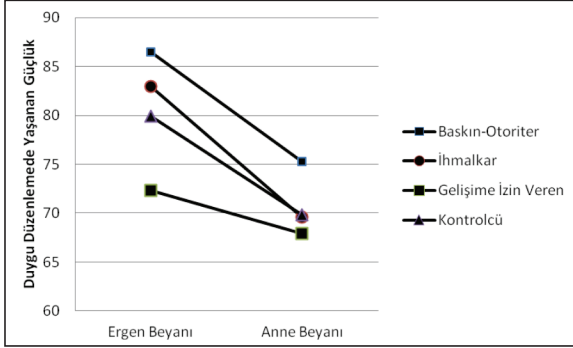
gili beyanları (Ort. = 80.08) ile ergenlerin kendi beyanları (Ort. = 82.85) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, anneleri duygu düzenlemede yüksek düzeyde zorluk yaşayan ergenler (Ort. = 82.85), anneleri düşük düzeyde zorluk yaşayan ergenlere (Ort. = 78.00) kıyasla duygu düzenlemeleri konusunda kendilerinin daha yüksek düzeyde zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, duygu düzenlemede yüksek düzeyde güçlük yaşadığını belirten anneler (Ort. = 80.08), düşük düzeyde güçlük yaşayan annelere kıyasla (Ort. = 61.22) ergenlerin duygu düzenlemede daha çok güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, annelerin duygu düzenleme konusunda kendilerini nasıl görüyor-

larsa çocuklarını da o şekilde görme eğiliminde olduklarına işaret etmektedir.

İkinci olarak Çocuk Yetiştirme Davranışları X Bilgi Kaynağı (F [3, 312] = 2.88, p < .05, n₂ = .03) ortak etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Anlamlı çıkan F değerleri için Tukey yöntemi ile analiz sonrası ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Şekil 3'de görüldüğü gibi algılanan çocuk yetiştirme davranışları dikkate alındığında, anneler hangi kategoride yer alırsa alsın, ergenler duygu düzenlemeleri konusunda annelerinin belirttiklerinden daha fazla güçlük yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, annelerini baskın-otoriter (Ort. = 86.49) veya ihmalkâr olarak algılayan ergenler (Ort. = 82.97), annelerini gelişime izin verici olarak algılayan ergenlere kıyasla (Ort.=72.30) duygu düzenleme konusunda daha yüksek düzeyde güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde baskın-otoriter algılanan anneler (Ort. = 75.25), gelişime izin verici algılanan annelere kıyasla (Ort. = 67.90) çocuklarının, duygu düzenlemeleri konusunda daha çok güçlük yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Bu bulgular, annelerini gelişime izin verici olarak algılayan

Şekil 2: Anne Güçlük X Bilgi Kaynağı Ortak Etkisi

Şekil 3 : Çocuk Yetiştirme Davranışları X Bilgi Kaynağı Ortak Etkisi

ergenlerin, duygu düzenleme konusunda daha az güçlük yaşadıklarını göstermektedir.

İkili ortak etkilerden, Anne Güçlük X Çocuk Yetiştirme Davranışları ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür ($F [3, 312] = 0.74, p > .05$). Son olarak, Anne Güçlük X Çocuk Yetiştirme Davranışları X Bilgi Kaynağı üçlü ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır ($F [3, 312] = 1.67, p > .05$).

TARTIŞMA

Bu araştırmada, annelerin kendi duygularını düzenlemede yaşadıkları güçlüklerin, ergenlerin duygu düzenlemeleri konusunda yaşadıkları güçlüklerle etkisinde, algılanan çocuk yetiştirme davranışlarına göre farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular, anneleri duygu düzenlemede yüksek düzeyde güçlük yaşayan ergenlerin, anneleri düşük düzeyde güçlük yaşayan ergenlere kıyasla duygu düzenlemeleri konusunda daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermiştir. Araştırma bulguları önceki çalışmalarla tutarlıdır. Geçmiş çalışmalar, anne çocuk etkileşiminin karşılıklı olarak anneler ve çocuklarının duygu düzenlemelerinde etkili olduğunu göstermiştir. (Cohn ve Tronic 1988, Fogel 1993). Thompson (1994) annelerinin duygu düzenleme tarzlarına tanık olan çocukların, onları taklit edeceklerini ve benzer durumlarda aynı duygu düzenleme tarzlarını benimseyeceklerini öne sürmüştür. Cole ve arkadaşları da (1994) çocukların, ebeveynlerinin duygularla baş etme stratejilerini iç-

selleştirdiklerini ve benzer stratejiler geliştirme eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

Bunun yanında, çocuk yetiştirme davranışları dikkate alındığında, annelerini baskın-otoriter olarak algılayan ergenlerin, annelerini gelişime izin verici algılayan ergenlere kıyasla duygu düzenlemede daha fazla güçlük yaşadıkları bulunmuştur. Geçmiş çalışmalarda da belirtildiği gibi aşırı kontrolcü ve koruyucu ebeveynler, çocuklarının duygu düzenlemelerini olumsuz etkilemektedirler (Bell ve Calkins 2000, Fox ve Calkins 2003). Aksine destekleyici, sözel olarak da yön gösterici ebeveynler çocuklarının daha etkili duygu düzenleme stratejileri geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Calkins ve Johnson 1998).

Ergenlerin duygu düzenlemeleri hakkında bilgi kaynağı dikkate alındığında, ergenler duygu düzenlemeleri konusunda annelerinin belirttiğinden daha fazla güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde, çocuk yetiştirme davranışları açısından anne ve ergen beyanları birlikte değerlendirildiğinde de, anneler hangi kategoride yer alırsa alsın ergenlerin duygu düzenlemeleri konusunda belirttikleri güçlüğü, annelerinin düşündüğünden daha fazla olduğu bulunmuştur. Literatüre bakıldığında ergenlerin, ebeveynlerinin dile getirdiklerinden daha fazla davranışsal ve duygusal sorun belirttikleri görülmektedir (Sourander ve ark. 1999, Verhulst ve Van der Ende 1992). Çalışmadan elde edilen bulgular bu çerçevede değerlendirildiğinde anne ve ergen beyanları arasındaki fark, annelerin çocuklarının gösterdiği belirtileri fark edememeleri ile açıklanabilir (Berg-Nielsen ve ark. 2003, Grills ve Ollendick 2002). Bir başka deyişle, anneler kendi duygularının ya da psikolojik durumlarının etkisinde kalarak çocuklarının duygularını değerlendiriyor olabilir.

Her ne kadar ergenden alınan bilgi daha güvenilir ve geçerli olsa da anne ve ergen beyanları arasındaki fark çok kritik bir öneme sahiptir (Hughes ve Gullone 2010). Psikolojik desteğe ihtiyacı olan birçok ergen, sıkıntıları yetişkinler tarafın-

dan fark edilmediği için uygun yardımı alamamaktadır (Sourander ve ark. 1999). Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarının psikolojik durumları konusundaki farkındalıkları artırılmalıdır. Bununla birlikte, ebeveynler çocuklarının duygularını değerlendirirken kendi duygularından ayırt edebilmelidirler. Depresyon ve kaygı gibi duygusal sıkıntıların dışarıdan ilk bakışta fark edilmesi oldukça zordur. Buna karşı, öfke, saldırganlık gibi davranışa yönelik sıkıntılar daha kolay fark edilirler ve problem olarak ele alınırlar. Sonuç olarak, ergenlerin içlerinde yaşadığı bu sıkıntılar davranışta kendini göstermediği sürece anneleri tarafından sorunsuz olarak değerlendiriliyor olabilir. Bu nedenle, bu çalışma, ebeveyn ve ergen arasındaki paylaşımın ve bu paylaşımı sağlayacak koşulların oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır.

Araştırmanın bir diğer amacı, annelerin kendi duygu düzenlemeleri ve çocuk yetiştirme davranışları arasındaki etkileşimi incelemektir. Buna göre, aşırı koruyucu annelerin çocuklarının duygu düzenlemelerini olduğundan daha kötü, buna karşılık reddedici annelerin ise olduğundan daha iyi değerlendirecekleri öne sürülmüş ancak bulgular bu savı desteklememiştir. Çalışmanın bulguları, ergenlerin duygu düzenlemede yaşadıkları güçlükler söz konusu olduğunda her koşulda annelerinin sandığından daha çok güçlük yaşadıklarını göstermiştir. Bu bulguları değerlendirirken ergenlerin yaşının önemli bir değişken olduğu düşünülmektedir. Ancak bu araştırmada lise 1. sınıfa giden aynı yaş grubundaki ergenler yer almıştır. Bu nedenle yaş etkisini araştırmak için farklı yaş gruplarındaki ergenlerin karşılaştırıldığı daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın dikkate alınması gereken sınırlılıklarından biri ele alınan değişkenler farklı kaynaklardan ölçülmesine rağmen, ilişkilerin sadece kesitsel yöntemle incelenmiş olmasıdır. Özellikle, nedensellik öngören değişkenlerin boylamsal yöntemlerle incelenmesi gerekmektedir. İkinci olarak ise, araştırma kapsamında ergenlerin sa-

dece annelerine ulaşılmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri literatürde de belirtildiği gibi ergenlik döneminde ergenlerin anneleri ile olan paylaşımlarının babalarına kıyasla daha fazla olmasıdır. Ancak yine de ergenlerin duygu düzenleme becerilerinin gelişmesinde babalarının rolünü incelemek resmin bütününe görmek açısından önemlidir. O nedenle sonraki çalışmalarda babaların duygu düzenleme becerilerinin, çocuklarının duygu düzenleme becerileri üzerindeki etkisinin araştırılması gerekmektedir.

Belirtilen sınırlılıklarına rağmen, bu çalışma duygu düzenleme güçlüklerinin ergenlerde ne şekilde olduğunu incelemesi ve annelerinin duygu düzenleme güçlükleri ile ilişkisini ortaya koyması açısından önemlidir ve bu konuda yapılan çok az sayıdaki çalışmadan biridir. Bununla birlikte, bu çalışma annelerin, ergenlerin duygu düzenlemelerini nasıl algıladıklarını ve buna eşlik eden faktörlerin neler olduğunu incelerken anne ve ergen değerlendirmelerini birlikte ele alarak tek kaynak yanlılığını ortadan kaldırmaktadır. Son olarak, çalışma bulgularının, aile-ergen ilişkileri alanında çalışan kişilerin yararlanabilecekleri önemli bir kaynak olacağı, eğitimcilerin ve gelişim psikologlarının aile-ergen ilişkilerinde gerekli müdahale ve katkılarda bulunmak amacıyla planladıkları eğitim programlarının başarıya ulaşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Teşekkür

Bu çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK) tarafından desteklenmiştir. (Proje No: 110K333).

KAYNAKLAR

Arrindella WA, Sanaviob E, Aguilar G ve ark. (1999) The development of a short form of the EMBU. Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Pers Individ Dif* 27: 613-628.

Bell KL, Calkins SD (2000) Relationships as inputs and outputs of emotion regulation *Psychol Inq* 11: 160-163.

- Berg-Nielsen TS, Vika A, Dahl AA (2003) When adolescents disagree with their mothers: CBCL-YSR discrepancies related to maternal depression and adolescent self-esteem. *Child Care Health Dev* 29: 207-213.
- Calkins SD, Johnson MC (1998) Toddler regulation of distress to frustrating events: Temperamental and maternal correlates. *Infant Behav Dev* 21: 379-395.
- Cohn JF, Tronick EZ (1988) Mother-infant interaction: Influence is bidirectional and unrelated to periodic cycles in either partner's behavior. *Dev Psychol* 24: 386-392.
- Cole PM, Michel MK, Teti LO (1994) The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development içinde*, Fox NA (ed), IL:University of Chicago Press, Chicago, s: 73-100.
- Cummings EM, Davies PT (1996) Emotional security as a regulatory process in normal development and the development of psychopathology. *Dev Psychopathol* 8: 123-139.
- Darling N, Steinberg L (1993) Parenting style as context: An integrative model. *Psychol Bull* 113: 487-496.
- Eisenberg N, Cumberland A, Spinrad TL (1998) Parental socialization of emotion. *Psychol Inq* 9: 241-273.
- Fogel A (1993) *Developing Through Relationships*. Harvester Wheatsheaf, London.
- Fox N, Calkins SD (2003) The development of self control of emotion: Intrinsic and extrinsic influences. *Motiv Emot* 27: 7-26.
- Garside RB, Klimes-Dougan B (2002) Socialization of discrete negative emotions: Gender differences and links with psychological distress. *Sex Roles* 47: 115-128.
- Gottman JM, Katz LF, Hooven C (1996) Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *J Fam Psychol* 10: 243-268.
- Gratz KL, Roemer L (2004) Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *J Psychopathol Behav Assess* 26: 41-54.
- Grills AE, Ollendick TH (2002) Issues in parent-child agreement: The case of structured diagnostic interviews. *J Psychopathol Behav Assess* 5: 57-83.
- Klimes-Dougan B, Brand AE, Zahn-Waxler C ve ark. (2007) Parental emotion socialization in adolescence: Differences in sex, age and problem status. *Soc Dev* 16: 326-342.
- Larson R, Lampman-Petratis C (1989) Daily emotional states as reported by children and adolescents. *Child Dev* 60: 1250-1260.
- Morris AS, Silk JS, Steinberg L ve ark. (2007) The role of the family context in the development of emotion regulation. *Soc Dev* 16: 361-388.
- Neumann A, Lier PAC, Gratz KL ve ark. (2010) Multidimensional assessment of emotion regulation difficulties in adolescents using the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Assess* 17: 138-149.
- Parke RD (1996) *Fatherhood*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Perris C, Jacobsson L, Lindström ve ark. (1980) Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behavior. *Acta Psychiatr Scand* 50: 154-163.
- Rugancı RN, Gençöz T (2010) Psychometric properties of the Difficulty of Emotion Regulation Scale in a Turkish sample. *J Clin Psychol* 66: 442-455.
- Saritas D, Gençöz T (baskıda) Discrepancies in parents' and adolescents' reports of Adolescents' Emotion Regulation Difficulties. *J Clin Psychol*.
- Saritas D, Gençöz T (2011) Psychometric properties of the Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS) in a Turkish adolescent sample. 12th European Congress of Psychology, Istanbul.
- Silk JS, Steinberg L, Morris, AS (2003) Adolescents' emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child Dev* 74: 1869-1880.
- Schultz D, Izard CE, Ackerman BP ve ark. (2001) Emotion knowledge in economically disadvantaged children: Self-regulatory antecedents and relations to social difficulties and withdrawal. *Dev Psychopathol* 13: 53-67.

SARITAŞ VE GENÇÖZ

Sourander A, Helstela L, Helenius H (1999) Parent-adolescent agreement on emotional and behavioral problems. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 34: 657-663.

Sümer N, Selçuk E, Günaydın G (2007) The impact of discrepancies between maternal and paternal parenting styles on adolescents problem behaviors. 10th European Congress of Psychology, Prague.

Thompson RA (1994) Emotion regulation: A theme in search of definition. *The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations. Monographs of the Society for Research in Child Development* içinde, Fox NA (ed), s: 25-52.

Verhulst FC, Van der Ende J (1992) Agreement between parent's reports and adolescents' self-reports on problem behaviour. *J Child Psychol Psychiatr* 33: 1011-1023.

Yap MBH, Allen NB, Sheeber L (2007) Using an emotion regulation framework to understand the role of temperament and family processes in risk for adolescent depressive disorders. *Clin Child Fam Psychol Rev* 10: 180-196.